

Архієпископ Української Автокефальної Православної Церкви Йосип Оксіюк: спроба реконструкції життєпису у світлі нововиявлених фактів з біографії

Андрій Ковальов

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2023-11-143>

Анотація: Біографія останнього архієрея першого відродження Української Автокефальної Православної Церкви 1917-1930-х років архієпископа Йосипа Оксіюка, який прожив найдовше життя і буквально кілька місяців на дожив до проголошення відновлення Незалежності України 24 серпня 1991 року, залишається, напевно, найменш дослідженою, а ймовірні здогадки і чутки про долю владика помилками мандрують по енциклопедіях та довідниках. До появи цієї статті найрізноманітніші церковні енциклопедії та електронні довідники розходилися у версіях, щодо насамперед точного місця і навіть дати його смерті. Тому ми ставимо за мету з'ясувати та ввести в науковий обіг нововиявлені факти з життя владика Йосипа Оксіюка, з'ясувати, як репресивні органи СРСР змогли перетворити одного з лідерів українського церковно-визвольного руху міжвоєнного періоду, одного з чільних лідерів та архієреїв УАПЦ перетворити на богослова, який обслуговував інтереси Російської Православної Церкви в совєцькій Україні, як совєцькій окупаційній владі вдалося на багато років змусити замовкнути людину, яка в 1990-ті роки могла стати лідером нового, себто третього відродження автокефалії Української Православної Церкви. Очевидно, що історія не знає умовного способу, тому завжди недоречно писати, а як могла б скластися доля Української Автокефальної Православної Церкви, якби її не знищували та не переслідували російсько-більшовицькі окупанти в 30-ті роки. Чи винен Йосип Оксіюк, що його доля склалася саме так, – судити не нам. Ми навіть не можемо уявити, через яке пекло сталінських тюрем та концтаборів довелося пройти архієпископу Йосипу Оксіюку та тисячам священнослужителів Церкви-мучениці – Української Автокефальної Православної Церкви. Чи правильно вчинив архієпископ Йосип Оксіюк, що не підтримав Третього відродження УАПЦ та пропозиції протоієрея Володимира Яреми очо-

лити УАПЦ, – питання швидше риторичне. У 1990 році Йосипу Оксіюку вже було 96 років і очевидно, що заляканий совєцькими карателями і спецслужбами старець вже не мав ні фізичних, ні моральних сил на цей чин. Але навіть роки, проведені в сталінських концтаборах, не вбили у Йосипа Оксіюка любові до рідної української мови та рідної Української Православної Церкви. Він до кінця життя жив і творив з вірою в Христа та для користі Української Православної Церкви. Він залишив для нас великий масив богословських перекладів та статей, вінцем яких є переклад Нового Заповіту українською мовою. Нині на престолах усіх храмів Православної Церкви України лежить Євангеліє у перекладі архієпископа Йосипа Оксіюка та Патріарха Філарета (Денисенка), яке священнослужителі використовують під час богослужінь.

Ключові слова: Йосип Оксіюк, перекадач, богослов, Українська Автокефальна Православна Церква, УАПЦ, біографія, архієрей, переклад Нового Заповіту, єпископ Кам'янець-Подільський, архієпископ Лубенський, архієпископ Полтавський, Православний вісник, Журнал Московської Патріархії, Макарій Оксіюк, Василь Липківський, Філарет Денисенко, патріарх Філарет, Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор.

Постановка наукової проблеми. Біографія останнього архієрея першого відродження Української Автокефальної Православної Церкви 1917–1930-х років архієпископа Йосипа Оксіюка, який прожив найдовше життя і буквально кілька місяців на дожив до проголошення відновлення Незалежності України 24 серпня 1991 року, залишається, напевно, найменш дослідженою, а ймовірні здогадки і чутки про долю владики помилками мандрують по енциклопедіях та довідниках.

Аналіз досліджень. У сучасній українській церковно-історичній науці ніхто досі системно не займався вивченням біографії владики Йосипа Оксіюка. Хоча фрагментарно його біографію намагалися описувати історики Української Автокефальної Православної Церкви: м. В. Липківський, Є. Бачинський, о. В. Потієнко, о. М. Явдась, І. Власовський, о. Д. Бурко, В. Кохно, О. Зінкевич. У час совєцької окупації постать владики Йосипа Оксіюка, як і всіх діячів українського церковно-визвольного руху, була під забороною дослідження. Уже в часи відновлення незалежності України першу публікацію про життя владики Йосипа Оксіюка зробив С. Білокінь. Над вивченням біографії владики Йосипа Оксіюка в контексті вивчення загальної історії УАПЦ працювали: Д. Блажейовський, о. Ю. Мицик, А. Зінченко, А. Киридон, Т. Євсєєва, І. Гирич, А. Смирнов. Системно намагалися реконструювати біографію владики Йосипа Оксіюка, спираючись на матеріали його репресивної справи з ГДА СБУ, І. Преловська, І. Бухарева, В. Даниленко.

Мета дослідження. До появи цієї статті найрізноманітніші церковні енциклопедії та електронні довідники розходились у версіях, щодо насамперед точного місця і навіть дати його смерті. Тому ми ставимо за мету

з'ясувати та ввести в науковий обіг нововиявлені факти з життя владики Йосипа Оксіюка, з'ясувати, як репресивні органи СРСР змогли перетворити одного з лідерів українського церковно-визвольного руху міжвоєнного періоду, одного з чільних лідерів та архієреїв УАПЦ перетворити на богослова, який обслуговував інтереси Російської Православної Церкви в совєцькій Україні, як совєцькій окупаційній владі вдалося на багато років змусити замовкнути людину, яка в 1990-ті роки могла стати лідером нового, себто третього відродження автокефалії Української Православної Церкви.

Виклад основного матеріалу. Походив Йосип Оксіюк з українських етнічних земель, які за підсумками Другої світової війни все ж таки відійшли до Польщі. Народився він на Холмщині, у селі Луковисько, нині Люблінського воєводства, 22 вересня 1894 року¹ в багатодітній родині. Батько Федір Максимович Оксіюк і матір працювали вчителями місцевої гімназії. У родині Оксіюків було четверо дітей: Михайло, Йосип, Петро і Олександра².

Старший брат Йосипа – Михайло Оксіюк (1884–1961), у чернецтві – Макарій. Закінчив Варшавське духовне училище, Холмську духовну семінарію, закінчив у 1911 році Київську духовну академію зі ступенем магістра богослів'я на кафедрі патрології. Став доцентом, а згодом і професором патрології. Викладав візантологію в Київському університеті та історію Візантії в Київському інституті народної освіти. У ранні роки совєцької окупації України був сторожем та двірником. Як знавець стародавніх мов, він з 1926 року працював завідувачем Відділу книгосховища бібліотеки Академії наук УРСР. У 1934–1941 роках працював у Київському обласному земельному відділі і Наркомземі УРСР. У травні 1942 року в Києві загинула його дружина, у липні 1942 року він був висвячений у сан священника³.

Михайло Оксіюк зробив зразкову кар'єру в Московському Патріархаті, у 1945 році був хіротонізований на єпископа Львівського і Тернопільського, став організатором Львівського собору 1946 року, під час якого відбулося приєднання греко-католицького духовенства Західної України до Російської Православної Церкви, а в 1951 році став предстоятелем Польської Православної Церкви, але не був визнаний на цій посаді Константинопольським Патріархатом⁴.

¹ Інформація з надгробку Йосипа Оксіюка.

² Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 73

³ Протоірей Ростислав Ярема. Львовский Церковный Собор 1946 года в свете торжества Православия в Западной Украине. К.: КИТ, 2011. С. 71–73.

⁴ Ю. В. Данилець. Макарій. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=60654

Петро Оксіюк (1896–1960), молодший брат Йосипа, став видатним українським ботаніком, професором та працював у керівництві Інституту ботаніки Академії наук УРСР⁵. Сестра Йосипа Оксіюка Олександра мешкала з чоловіком у Кривому Розі⁶.

Йосип Оксіюк обрав духовну кар'єру, слідом за старшим братом Михайлом вступив у 1910 році до Холмської духовної семінарії, де ректором тоді був архімандрит Діонісій (Валединський)⁷ – майбутній митрополит Варшавський, Предстоятель Польської Автокефальної Православної Церкви і один з ініціаторів Другого відродження УАПЦ під час Другої світової війни. Холмську семінарію Йосип Оксіюк успішно закінчив у 1914 році. Далі навчається в Київській духовній академії, яку закінчує зі ступенем магістра богослів'я та став викладачем патології⁸.

У 1918 році в Кам'янці-Подільському заснований Український державний університет, до якого за часів Української Держави Гетьмана Скоропадського почали запрошувати молодих українських патріотичних викладачів. У 1919 році Йосип Оксіюк починає викладати тут історію Християнської Церкви на посаді приват-доцента. У Кам'янці-Подільському він став членом Українського Православного Кирило-Мефодіївського братства, яке було одним із осередків українського церковно-визвольного руху⁹. У цей час, наприклад, у братстві читав лекції із закликом боротьби за автокефалію УПЦ Володимир Чехівський, який згодом став одним із ідеологів Української Автокефальної Православної Церкви¹⁰.

У Кам'янці-Подільському Йосип Оксіюк активно почав займатися перекладом богослужбових книг українською мовою¹¹.

У 1920 році більшовицькі окупанти перетворили Кам'янець-Подільський український державний університет на Інститут народної освіти, де Йосип

⁵ Ніколаєнко С.М., Якубенко Б.Є., Григорюк І.П., Лакида П.І. Історія кафедри ботаніки Національного університету біоресурсів і природокористування України (1898–2018 рр.). Київ: Ліра-К, 2018. С. 54.

⁶ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 73.

⁷ Український Православний Календар на 1934 рік. 10-й рік видання. Варшава: Синодальна друкарня, 1934. С. 29.

⁸ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 73.

⁹ Бурко Д., *протопресвітер*. Українська Православна Церква вічне джерело життя. Саут-Бавнд-Брук, Нью-Джерсі: Видавничий фонд владики Мстислава, митрополита УАПЦ в Діаспорі, 1988. С. 319.

¹⁰ ЦДАВО України. Ф. 3635. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 50 зв.

¹¹ Явдась М., *протоієрей*. Українська Автокефальна Православна Церква 1921–1936. Мюнхен-Інгольштат, 1956. С. 59

Оксіюк викладав загальну історію. В університеті здобув наукове звання професора¹². У 1922 році за активну українську позицію Йосипа Оксіюка звільняють з університету¹³.

У Кам'янці-Подільському Йосип Оксіюк одружується з Ніною Іларіонівною, а 1 липня 1921 року у них народжується донька Анастасія¹⁴.

14-30 жовтня 1921 року в Києві відбувається доленосний Перший Всеукраїнський Православний Собор, на якому була остаточно структурно оформлена Українська Автокефальна Православна Церква. За підсумками цього собору УАПЦ отримує свій єпископат та довершене інституційне оформлення.

Після Великодня 1922 року в Українській Автокефальній Православній Церкві Йосип Оксіюк приймає сан диякона, у травні 1922 року сан священника¹⁵.

За своє зразкове служіння та активну проповідь Христа отець Йосип Оксіюк був обраний на єпископа. На Трійцю, 4 червня 1922 року, до Кам'янця-Подільського з архіпастирським візитом прибули найпочесніший отець-митрополит Київський і всієї України Василь Липківський та архієпископ Вінницький Іоанн Теодорович, які разом згідно з Першим правилом Святих Апостолів рукоположили на єпископа Кам'янець-Подільського священника Йосипа Оксіюка¹⁶.

У своїх спогадах видатний діяч українського церковно-визвольного руху голова Всеукраїнської Православної Церковної Ради каденції 1924-1926 років протодиякон Василь Потієнко так характеризував вл. Йосипа Оксіюка:

«...з вищою духовною освітою, прекрасний єпископ, найкращий проповідник, «Золотоуст Української Церкви», вихованець митрополита Антонія Храповицького... У родинному житті був несамотій-

¹² ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 67098-ФП. Т. 46; Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 74.

¹³ Мартирологія Українських Церков: У 4 т. Т.1. Українська Православна Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упоряд. і ред. О. Зінкевич, О. Воронин. Торонто, Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. С. 946

¹⁴ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 73.

¹⁵ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 74.

¹⁶ Листи В. Липківського до М. Борецького. Релігійне життя Поділля: Минуле і сучасне. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 18 вересня 2008 р. Вінниця, 2008. Лист від 15 червня 1922 р. С. 314.

ний, перебував під впливом дружини Ніни Іларіонівни. Скромний до крайности. Ієзуїтсько-мовчазний»¹⁷.

Як свідчить репресивна справа, що зберігається в Галузовому державному архіві Служби Безпеки України, невдовзі після хіротонії, у 1922 році, влади́ка Йосип Оксіюк разом з іншими професорами Кам'янець-Подільського Інституту народної освіти заарештований і висланий за межі прикордонної смуги УССР¹⁸. Це підтверджує у своєму листуванні митрополит Василь (Липківський) до єпископа Миколи (Борецького)¹⁹.

На початку 1923 року Всеукраїнська Православна Церковна Рада направила Йосипа Оксіюка до Харкова. У серпні 1923 року він був обраний архієпископом Лубенським і керував Лубенською церковною округою до 1928 р.²⁰

У лютому 1923 року ГПУ заборонило провідувати єпископу Миколі Борецькому, таких само заборон було застосовано, щодо єпископів Олександра (Ярещенка), Йосипа (Оксіюка), Степана (Орлика), Юрія (Жевченка) та інших²¹.

Прот. Демид Бурко свідчив, що архієпископ Йосип Оксіюк був глибоким ерудитом. У 1924-1925 роках він написав церковно-історичну монографію «Українська Православна Церква в княжі часи». На думку прот. Деміда Бурка, рукопис цієї праці загинув у руках ГПУ. Отець Демид зазначає у своїх спогадах, що з інших праць Оксіюка збереглася частина перекладів з грецької мови українською Богослужбової Посто́вої Тріоди і Тріоди Цвітної. У цих перекладах він проявив себе як першорядний знавець чинів Богослужіння і перекладач-стиліст, як пише Бурко. Також у цей час, за свідченням отця Деміда Бурка, архієпископ Йосип Оксіюк написав трактат «Найдавніші канони в Церкві Христовій». Оригінал цієї праці зберігся в родичів влади́ки Йосипа у Полтаві, де її бачив і читав у 1942 році о. Демид Бурко²².

¹⁷ Моренець В.І. Церковно-визвольний рух на Чернігівщині в 1920-х роках / В.І. Моренець. Видавець ПП «Медобори-2006», 2016. С. 313.

¹⁸ ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 67098-ФП. Т. 46. Арк. 30; Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 74.

¹⁹ Листи В. Липківського до М. Борецького. Релігійне життя Поділля: Минуле і сучасне. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 18 вересня 2008 р. Вінниця, 2008. Лист від 15 червня 1922 р. С. 316.

²⁰ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 74; Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви (861–1996). Львів: «Каменярь», 1996. С. 431.

²¹ Зінченко А. Життя і служіння Митрополита Василя Липківського. К./: Дуліби, 2017. С. 191.

²² Бурко Д., *протопресвітер*. Українська Православна Церква вічне джерело життя. Саут-Бавнд-Брук, Нью-Джерсі: Видавничий фонд влади́ки Мстислава, митрополита УАПЦ в

У середовищі УАПЦ владику Йосип Оксіюк був надзвичайно авторитетним. Про його авторитет свідчить те, що він був обраний головою Вищого церковного суду і в січні 1925 року головував на засіданні, де розглядалася справа єпископів, що відхилилися в розкол під назвою «ДХЦ – Діяльна Христова Церква». Суд констатував відхід єпископів від УАПЦ і виключив їх зі складу УАПЦ²³.

У 1927 року ЧК спробувала зробити самого владика Йосипа Оксіюка учасником розколу в середовищі УАПЦ. Щоб нанести дошкульного удару митрополитові Василю Липківському, чекісти вирішили протиставити йому головних захисників самого митрополита Василя і його однодумців – Володимира Чехівського і архієпископа Лубенського Йосипа Оксіюка. Владика Йосипа чекісти фактично використали в грі – протиставлення митрополита Василя Липківського і членів Всеукраїнської Православної Церковної Ради. Остаточний розрив між архієпископом Лубенським Йосипом Оксіюком і митрополитом Київським Василем Липківським відбувся після різкої критики митрополита з боку владика Йосипа Оксіюка з приводу рішення Василя Липківського дозволити хіротонію Євгена Бачинського, представника УАПЦ в Західній Європі, старокатолицьким єпископом. Липківський досить різко критикував позицію Оксіюка, назвав його «тихоновцем», «консерватором» і взагалі «чужою для автокефальної церкви людиною». У щотижневих зведеннях Секретного відділу ГПУ УССР, які зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України, зроблено підсумок: з метою поглиблення розколу між Липківським і Оксіюком вжити заходів для поширення «окремої думки» архієпископа Лубенського до широкого загалу автокефалістів²⁴. У червні 1927 року владика Йосип Оксіюк написав до митрополита Василя Липківського листа, де пояснив своє критичне ставлення до ідеї митрополита Василя дозволити Євгену Бачинському прийняти хіротонію від старокатолицького єпископа. Цей лист загалом має конструктивний характер, написаний з метою примирення²⁵. Митрополит Василь відповів на лист архієпископа Йосипа і виклав

Діаспорі, 1988. С. 320–321.

²³ Митрополит Василь Липківський *Історія Української Православної Церкви*. Розділ VII: Відродження Української Церкви. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 4 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 189.

²⁴ Преловська І. М. Судово-слідчі документи НКВС УСРР 1920–1930-х рр. на митрополита Василя Липківського та пропам'ятні матеріали щодо вшанування його пам'яті в Україні та за кордоном. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 6 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 14–15.

²⁵ Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 6 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 71–72.

йому свої аргументи у справі висвяти Євгена Бачинського²⁶. Та все-таки митрополит Василь Липківський не благословив Євгену Бачинському рукопокладатися у старокатолицького єпископа.

Йосип Оксіюк брав участь у підготовці і проведенні Другого Всеукраїнського Православного Церковного Собору, який відбувся 17-30 жовтня 1927 року²⁷. На Другому Всеукраїнському Православному Церковному Соборі більшовицьке ГПУ планувало усунути митрополита Василя Липківського з посади митрополита Київського і всієї України. Архієпископ Петро Ромоданов відверто заявляв, що митрополит Василь Липківський їм дуже заважає і митрополитом міг би бути архієпископ Лубенський Йосип Оксіюк або єпископ Уманський Костянтин Малюшевич²⁸.

Напередодні Собору, 27 липня 1927 року архієпископ Йосип Оксіюк був включений до складу делегації від УАПЦ на чолі з митрополитом Василем Липківським та за участі архієпископа Костянтина Короткевича, єпископа Миколи Борецького, священника Костянтина Шарая, священника Івана Тарана й мирянина Миколи Кулиди для зустрічі з представниками уряду УССР, які мали надати дозвіл на проведення Другого Всеукраїнського Православного Церковного Собору²⁹. Під час проведення Собору 19 жовтня 1927 року владики Йосип Оксіюк був включений до офіційної делегації УАПЦ до уряду УССР і був у її складі єдиними архієреєм разом з протоієреєм Миколою Нестеровським, мирянином Кирилом Орісенком, протоієреєм Павлом Дросенком, мирянином Кайтенком, миряноном Володимиром Чехівським, мирянином Іваном Потійком, протоієреєм Лукою Конотопом, священником Миколою Панкевичем, мирянином Тихоном Перервою, священником Іваном Тараном, миряноном Кулидою³⁰.

²⁶ Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 6 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 74–75.

²⁷ Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 року: Документи і матеріали / Ред. кол.: В. А. Смолій (співголова), П. С. Сохань (співголова), С. І. Білокінь, В. М. Даниленко, С. А. Кокін, О. О. Маврін (відп. секр.), Н. В. Маковська, Н. І. Миронець, І. М. Преловська; Упорядн.: С. І. Білокінь, І. М. Преловська, І. М. Старовойтенко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; Інститут історії України, Центр культурологічних студій. К., 2007. С. 572.

²⁸ Преловська І. Усунення митрополита Василя Липківського від церковного служіння: передумови і наслідки / І. Преловська. Служіння і спадщина Митрополита Василя Липківського: матеріали всеукраїнської наукової конференції. Київ, 17 листопада 2007 р. К., 2008. С. 89.

²⁹ Преловська І. М. Документальна спадщина митрополита УАПЦ Василя Липківського. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 3 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 57

³⁰ Преловська І. М. Документальна спадщина митрополита УАПЦ Василя Липківського. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 3 / Упоряд. І. М.

Напередодні Собору архієпископ Харківський Іоан Павловський запропонував владиці Йосипу Оксіюку висунути свою кандидатуру на посаду митрополита Київського і всієї України, на що Оксіюк зізнався Павловському, що дуже захворів на туберкульоз і вважав, що жити йому лишилося недовго³¹. Тоді у 33 роки владики Йосип навіть не уявляв, що Господь відміряв йому життя довжиною у 97 років.

У щотижневих зведеннях Секретного відділу ГПУ УССР, які зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України, секоти називали архієпископа Йосипа Оксіюка найімовірнішим кандидатом на митрополита Київського³².

На Другому Всеукраїнському Православному Церковному Соборі владики Йосип Оксіюк був обраний по суті «третьою людиною» в УАПЦ – другим заступником митрополита Київського і всієї України Миколи Борецького, а першим заступником був обраний архієпископ Костянтин Малюшкевич³³. Очевидно, відмова Оксіюка очолити УАПЦ – це був радше інстинкт самозбереження, адже академік Сергій Єфремов у своїх щоденниках згадує:

«В. Липківського таки не обрано на митрополита. ГПУ заявило Соборові, що коли його оберуть, то зараз же він піде на заслання до Наримського краю; а якщо не оберуть, то зможе спокійно жити в Києві. Те ж самісіньке було заявлене і щодо Оксіюка. І Собор послухався»³⁴.

У 1928 році архієпископ Йосип Оксіюк очолює Полтавську єпархію УАПЦ. Згодом стає також правлячим архієреєм Миргородської церковної округи і має титул архієпископа Полтавського і Миргородського до 1933 року³⁵. Хоча репресивна справа владики Йосипа Оксіюка вказує на те, що в

Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 59.

³¹ Зінченко А. Життя і служіння Митрополита Василя Липківського. Київ: Дуліби, 2017. С. 198.

³² Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 6 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 85

³³ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 74; Митрополит Василь Липківський Історія Української Православної Церкви. Розділ VII: Відродження Української Церкви. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 4 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. С. 209.

³⁴ Єфремов С. Щоденники. 1923–1929. К.: ЗАТ «Газета РАДА», 1997. С. 536.

³⁵ Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви (861–1996). Львів: «Каменярь», 1996. С. 431; Мартирологія Українських Церков: У 4 т. – Т.1. Українська Православна Церква.

1930 році він ніби-то зрікся духовного сану, про що повідомив громадськість через газету «Вісті»³⁶.

Далі всі довідники та енциклопедії викладають хід життя Йосипа Оксіюка зовсім уже тезово й туманно. За однією з версій, після фізичної ліквідації УАПЦ під тиском ГПУ він зрікся сану і працював на різних цивільних роботах – від літературного редактора і перекладача в державних видавництвах у Харкові³⁷ до працівника взуттєвого кооперативу в Полтаві. Інші дослідники вказують, що після фізичної ліквідації УАПЦ в 1930 році влаштувався працювати в адміністрації державних видавництв у Полтаві. Втім, всюди вказується, що в цей час Оксіюк жив надзвичайно бідно³⁸.

Репресивна справа на владу Йосипа Оксіюка, яка зберігається у Галузевому державному архіві Служби безпеки України, дає нам відповідь на питання про подальшу долю владики Йосипа Оксіюка. Влітку 1934 року він намагається отримати паспорт для проживання в Харкові, проте отримав відмову і в 1935 році змушений був поїхати з Харкова. 16 січня 1936 року все ж отримав совєцький паспорт у Полтаві. Працював рахівником у бухгалтерії Полтавської артілі «Коопвзутремонт». Мешкав у Полтаві на вулиці Пушкінській, 78-б. За деяким свідченнями в цей час продовжував підпільне служіння.

3 березня 1937 року заарештований Харківським обласним управлінням НКВД УССР за нібито «*причетність до контрреволюційної націоналістичної організації церковників, створеної автокефальним архієпископом О. Яреценком*». 22 серпня 1937 року особливою нарадою при НКВД СССР репресований за статтями 54-10 (частина 1) і 54 – 11 так званого кримінального кодексу УССР до 8 років концентраційних таборів.

Перебував у засланні в північно-східних концентраційних таборах «Дальстрою» на Колімі. Спочатку на копальнях Ат-Урях та Туманному, а згодом був переведений до управління автотранспорту автобази №2 селища Атка. Після звільнення з концтабору 3 березня 1945 року був призначений бухгалтером управління автобази селища Атка «Дальстрою»³⁹.

Журналіст Антон Скоропадський особисто поспілкувався з колегою Йосипа Оксіюка по «Православному віснику» протоієреєм Російської

Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упоряд. і ред. О. Зінкевич, О. Воронин. Торонто, Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. С. 946.

³⁶ ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 67098-ФП. Т. 46. Арк. 30

³⁷ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 74.

³⁸ Явдась М., протоієрей Українська Автокефальна Православна Церква 1921–1936. Мюнхен-Інгольштат, 1956. С. 59.

³⁹ ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 67098. ФП. Т. 46; ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 75523 – ФП.

Православної Церкви в Україні Анатолієм Затовським. Зараз йому 77 років, він і сьогодні служить у Києві в Макарівському храмі на Татарці. Він і розповів деякі подробиці того періоду життя Йосипа Оксіюка⁴⁰.

Отже, 22 квітня 1945 року в Москві в Патріаршому Богоявленському соборі Російської Православної Церкви був хіротонізований на архієпископа Львівського і Тернопільського рідний брат Йосипа Оксіюка – Макарій. Хоча дослідник протоієрей Ростислав Ярема стверджує, що Макарій був рукоположений на єпископа в Києві⁴¹. Макарій став першим повоєнним Львівським єпископом РПЦ, якому відводилася незавидна і темна роль в підготовці так званого Львівського об'єднавчого собору 1946 року, а по суті – ліквідації Української Греко-Католицької Церкви. «Коли Макарія [у НКВД] запитали, що йому потрібно для роботи, то він насамперед сказав: «Потрібно, щоб звільнили мого брата і відправили його до Львова моїм помічником», – розповів протоієрей Анатолій Затовський⁴².

Саме таким чином Йосип Оксіюк і опиняється у Львові в липні 1946 року. У Львові мешкав на площі Богдана Хмельницького, 5. З 1 серпня 1946 року почав працювати у Львівсько-Тернопільському єпархіальному управлінні. Йосип Оксіюк став не тільки помічником і секретарем свого брата, але й співробітником заснованого саме у Львові «Православного вісника»⁴³. Головним редактором «Православного вісника» вважався особисто єпископ Макарій (Оксіюк), а його брат Йосип Оксіюк числився секретарем видання. Нагляд за журналом здійснював уповноважений обласної Ради у справах РПЦ Вишневський. Статті, які готувалися до публікації, обов'язково таємно переглядалися і погоджувалися у Львівському обкомі КП (б) У. «Православний вісник» видавався українською мовою щомісячно в об'ємі 2-х аркушів, накладом у 5000 штук⁴⁴. З часом зріс і об'єм і наклад видання.

Йосип Оксіюк особисто редагував багато текстів журналу і перекладав з російської мови українською. Відзначимо, що саме роботи Йосипа Оксіюка багато в чому сприяли становленню української мови як богословської. Він писав дуже багато статей під псевдонімами «Максимко», «Й.Ф.», та

⁴⁰ Скоропадський А., Ковальов А. На пропозицію очолити Церкву відповів: «Дайте мені спокійно померти». Журнал «Країна». 2022. №11 (614). С. 47–50.

⁴¹ Протоієрей Ростислав Ярема. Львовский Церковный Собор 1946 года в свете торжества Православия в Западной Украине. К.: КИТ, 2011. С. 73.

⁴² Скоропадський А. На пропозицію очолити Церкву відповів: «Дайте мені спокійно померти». Країна. 2022. №11. С. 47.

⁴³ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 73.

⁴⁴ Протоієрей Ростислав Ярема. Львовский Церковный Собор 1946 года в свете торжества Православия в Западной Украине. К.: КИТ, 2011. С. 74.

«Іван Федорович»⁴⁵ і не лише до «Православного вісника», а й до Журналу Московської Патріархії.

7 вересня 1960 року тоді вже повністю лояльного до совєцької влади Йосипа Оксіюка прокуратура реабілітувала⁴⁶.

1968 року митрополит Київський і Галицький Філарет (Денисенко) вирішив і отримав дозвіл від влади, – перевезти редакцію «Православного вісника» до Києва. «Православний вісник» отримує новий статус – журнал Львівської єпархії стає головним всеукраїнським виданням Українського екзархату РПЦ. Йосип Оксіюк у якості відповідального редактора так само переїжджає до Києва, де отримує квартиру на Подолі в новому будинку на вулиці Почайнинській, 62. В академічному виданні «Звід пам'яток історії та архітектури» цей будинок вважається пам'яткою саме через проживання в ньому Йосипа Оксіюка, хоча, по суті, це звичайний 9-поверховий цегляний совєцький багатоквартирний будинок 1969 року побудови⁴⁷.

«Йосип Оксіюк продовжував дуже багато працювати, перекладати, писати тексти. Можна сказати, що весь журнал тримався на його досвіді та авторитеті», – розповідає протоієрей Анатолій Затовський. Він же додає, що після пережитих репресій Йосип Оксіюк був вкрай замкнутою людиною. *«У редакції пару разів намагалися заговорити про його минуле, але він просто відвертався до вікна і мовчав. Відтоді розмови про його минулу діяльність стали забороненими в редакції»,* – згадує о. Анатолій.

У 1985 році в УСССР побачила світ брошура під назвою «Православ'я на Україні» за редакцією кандидатів богослів'я І. Никитенка, М. Новосада і Й. Оксіюка. Вони трактували історію Православної Церкви в Україні зі становища Російської Православної Церкви, її повної залежності від Московської Патріархії⁴⁸.

Також отець Анатолій Затовський розповів, що, окрім роботи в журналі, Йосип Оксіюк за дорученням митрополита Київського і Галицького Філарета (Денисенка) займався перекладом Біблії українською мовою.

⁴⁵ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 75.

⁴⁶ Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. С. 73.

⁴⁷ Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання: У 28 т. Кн. 1: Київ. Ч. 1: А – Л / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. С. 400.

⁴⁸ Мартирологія Українських Церков: У 4 т. Т. I. Українська Православна Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упоряд. і ред. О. Зінкевич, О. Воронин. Торонто, Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. С. 15.

Ігумен Пафнутій (Мусієнко) свідчив, що саме Йосип Оксіюк був перекладачем чотирьох Євангелій, які увійшли до перекладу Нового Заповіту українською мовою.

На наше прохання Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет (Денисенко) пригадав свою співпрацю з Йосипом Оксіюком і підтвердив, що той, окрім роботи у «Православному віснику», займався підготовкою перекладу Нового Заповіту українською мовою, а владика Філарет (Денисенко) цей переклад редагував, оскільки він нібито був переповнений «галицизмами»⁴⁹.

Напередодні 1988 року Російська Православна Церква готувалася до відзначення 1000-ліття Хрещення Руси. Політбюро КПСС пішло на зустріч проханню Церкви і дозволило велике всесоюзне відзначення цього свята. А митрополит Київський і Галицький Філарет домогся від влади дозволу на друк Нового Заповіту українською мовою. У грудні 1987 року переклад Йосипа Оксіюка під редакцією митрополита Філарета передали до Львівської книжкової фабрики «Атлас», яка в березні – квітні 1988 року надрукувала перший наклад Нового Заповіту українською мовою⁵⁰. З того часу переклад Оксіюка – Денисенка побачили десятки перевидань в Київській Патріархії УПЦ Київського Патріархату.

На другій сторінці Нового Заповіту в зеленій обкладинці українською мовою було написано:

«На славу і честь Пресвятої, Єдиносущної, Животворящої і Нероздільної Тройці – Отця і Сина і Святого Духа. З благословення Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Пимена і благословення Високопреосвященного Екзарха всієї України Філарета, Митрополита Київського і Галицького видано цей Новий Завіт на духовну користь православновіруючих людей в зв'язку з 1000-літтям Хрещення Руси».

Не було і мови про те, щоб вказати десь у книзі ім'я та прізвище колишнього єпископа УАПЦ і в'язня ГУЛАГу Йосипа Оксіюка.

З 1975 року Йосип Оксіюк уже не міг щодня бути присутнім в редакції у Київській Митрополії на Пушкінській 36, проте продовжував активно працювати вдома. Саме отець Анатолій Затовський за дорученням митрополита Філарета (Денисенка), возив Йосипу Оксіюку додому рукописи для роботи.

⁴⁹ Йосип Оксіюк – єпископ УАПЦ, який дожив до розвалу СРСР і відмовився очолити відроджену Українську Церкву. URL: <https://novynarnia.com/2022/05/03/josyp-oksiyuk/>.

⁵⁰ Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа. К.: Видання Екзарха всієї України Митрополита Київського і Галицького, 1988.

Ще у квітні-травні 1990 року Митрополія Української Православної Церкви з благословення митрополита Київського і Галицького, патріаршого Екзарха всієї України Філарета (Денисенка), накладом у 50 тисяч штук, видала брошуру російською мовою авторства Йосипа Федоровича Оксіюка «Уния. Исторический очерк»⁵¹.

«Його закритість нікуди не поділася. Він виходив, брав рукопис, віддавав готову роботу, після чого я їхав. Ніякого особливого спілкування не було. Крім того, він взагалі ніде не бував, крім дому та Іллінської церкви, яка розташована на цій же [Почайнинській] вулиці», – згадує А. Затовський.

На Преображення, 19 серпня 1989 року протоієрей Володимир Ярема разом зі священником Іваном Пашулею публічно оголосили про вихід Петропавлівської парафії у Львові з юрисдикції Російської Православної Церкви і переходу до Української Автокефальної Православної Церкви під омофор митрополита Мстислава (Скрипника), що означувало початок Третього відродження УАПЦ і активізацію українського церковно-визвольного руху.

Нам вдалося з'ясувати, що Йосип Оксіюк міг очолити відроджену УАПЦ в своєму статусі архієпископа. Про те свідчить настоятель Стрітенського храму на Львівській площі у Києві протоієрей Сергій Ткачук. У 1990 роки отець Сергій був близьким до тодішнього патріарха УАПЦ Димитрія (у миру – Володимира Яреми). Ось що він вперше розповів про події тих років.

«Коли майбутній патріарх був ще протоієреєм, то він шукав можливості відновити єпископське спадкоємство від «старої» УАПЦ. Єдиним живим учасником собору 1927-го року в сані єпископа був Йосип Оксіюк. Саме до нього в Київ зі Львова і приїхав отець Володимир Ярема та запропонував Оксіюку очолити УАПЦ», – розповідає о. Сергій Ткачук. Втім, місія отця Володимира Яреми закінчилася нічим. «Оксіюк був явно заляканий радянською владою так, що вже й не думав ні про яку публічність. Єдине, що він сказав у відповідь на пропозицію очолити церкву: «Дайте мені спокійно померти». На цьому переговори закінчилися», – згадує о. Сергій.

Незадовго до смерті Йосипа Оксіюка в 1991 році до нього в гості у квартиру на Почайнинській вулиці приїздив останній голова Українського Православного Братства імені митрополита Василя Липківського у США

⁵¹ Оксіюк И. Ф. Уния. Исторический очерк. К.: Издание Украинской Православной Церкви, 1990. 39 с.

Валентин Кохно – син закатованого священника УАПЦ Микити Кохна. Кохно просив Оксіюка поговорити з ним про УАПЦ першого відродження і написати спогади. Гість зі США пропонував Йосипу Оксіюку фінансову або будь-яку іншу допомогу, але Йосип Оксіюк не захотів навіть розмовляти, він відвернувся і простояв весь час обличчям до вікна. Валентин Кохно втомився переконувати Оксіюка і просто покинув помешкання через нечемність господаря. Уже на вулиці його наздогнала донька Йосипа Оксіюка – Анастасія і просила вибачення за поведінку батька, моваля після концтаборів та зречення сану Йосип Оксіюк не хотів більше говорити про своє життя⁵².

Помер Йосип Оксіюк 23 квітня 1991 року в Києві. Через його майже відлюдницьке життя подія пройшла абсолютно непоміченою. Про смерть останнього єпископа Першого відродження УАПЦ в ЗМІ не повідомлялося. Не були відомі навіть точні місце й дата смерті Йосипа Оксіюка. Деякі джерела вказували 2 березня, деякі 23 березня. Така ж плутанина вийшла і з місцем смерті. Деякі енциклопедії та довідники стверджують, що Оксіюк помер у Львові, інші - місцем його смерті вказують Варшаву. За сприяння Українського інституту національної пам'яті та громадської ініціативи «Історія УАПЦ» нам вдалося відшукати могилу архієпископа.

Відспівування пройшло в Іллінській церкві на Подолі, чин похорону очолив друг і співробітник Йосипа Оксіюка – протоієрей Анатолій Затовський. Похованням займалася дочка Йосипа Оксіюка – Анастасія Дубовик. Похований архієпископ Йосип Оксіюк у Києві на 84 ділянці, 14 ряді, місці – 31-а Берковецького цвинтаря⁵³.

Висновки. Очевидно, що історія не знає умовного способу, тому зовсім недоречно писати, а як могла б скластися доля Української Автокефальної Православної Церкви, якби її не знищували та не переслідували російсько-більшовицькі окупанти в 30-ті роки. Чи винен Йосип Оксіюк, що його доля склалася саме так – судити не нам. Ми навіть не можемо уявити, через яке пекло сталінських тюрем та концтаборів довелося пройти архієпископу Йосипу Оксіюку та тисячам священнослужителів Церкви-мучениці – Української Автокефальної Православної Церкви. Чи правильно вчинив архієпископ Йосип Оксіюк, що не підтримав Третього відродження УАПЦ та не прийняв пропозиції протоієрея Володимира Яреми очолити УАПЦ, – питання швидше риторичне. У 1990 році Йосипу Оксіюку вже було 96 років

⁵² Йосип Оксіюк – єпископ УАПЦ, який дожив до розвалу СРСР і відмовився очолити відроджену Українську Церкву. URL: <https://novynarnia.com/2022/05/03/josyp-oksiyuk/>.

⁵³ Лист Ритуальної служби Спеціалізоване комунальне підприємство «Спеціалізований комбінат підприємств комунально-побутового обслуговування» Виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації) до Директора Українського Інституту національної пам'яті А.Е. Дробовича від 28.07.2021 № 1245

і, очевидно, що заляканий совєцькими карателями і спецслужбами старець уже не мав ні фізичних, ні моральних сил на цей чин.

Але навіть роки, проведені в сталінських концтаборах, не вбили у Йосипа Оксіюка любові до рідної української мови та рідної Української Православної Церкви. Він до кінця життя жив і творив з вірою в Христа та для користі Української Православної Церкви. Він залишив для нас великий масив богословських перекладів та статей, вінцем яких є переклад Нового Заповіту українською мовою. Нині на престолах усіх храмів Православної Церкви України лежить Євангеліє в перекладі архієпископа Йосипа Оксіюка та Патріарха Філарета (Денисенка), яке священнослужителі використовують під час богослужінь.

Список джерел і літератури:

1. *Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа*. К.: Видання Екзарха всієї України Митрополита Київського і Галицького, 1988.
2. Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви (861–1996). Львів: «Каменярь», 1996. 568 с.
3. Бурко Д., протопресвітер. Українська Православна Церква вічне джерело життя. Саут-Бавнд-Брук, Нью-Джерсі: Видавничий фонд владики Мстислава, митрополита УАПЦ в Діяспорі, 1988. 395 с.
4. Бухарева І. В., Даниленко В. М., Окіпнюк В. М., Преловська І. М. Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1939): біографічний довідник. К.: Смолоскип, 2011. 182 с.
5. ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 67098-ФП. Т. 46.
6. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 року: Документи і матеріали / *Ред. кол.: В. А. Смолій (співголова), П. С. Сохань (співголова), С. І. Білокінь, В. М. Даниленко, С. А. Кокін, О. О. Маврін (відп. секр.), Н. В. Маковська, Н. І. Миронець, І. М. Преловська; Упорядн.: С. І. Білокінь, І. М. Преловська, І. М. Старовойтенко*. НАН України. Інститут української археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; Інститут історії України, Центр культурологічних студій. К., 2007. 698 с.
7. Єфремов С. Щоденники. 1923–1929. К.: ЗАТ «Газета РАДА», 1997. 848 с.
8. Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання: У 28 т. Кн. 1: Київ. Ч. 1: А – Л / *Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.* К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. 608 с.
9. Зінченко А. Життя і служіння Митрополита Василя Липківського. Київ: Дуліби, 2017. 335 с.
10. Йосип Оксіюк – єпископ УАПЦ, який дожив до розвалу СРСР і відмовився очолити відроджену Українську Церкву. URL: <https://novynarnia.com/2022/05/03/josyp-oksiyuk/>.

11. Лист Ритуальної служби Спеціалізоване комунальне підприємство «Спеціалізований комбінат підприємств комунально-побутового обслуговування» Виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації) до Директора Українського Інституту національної пам'яті А.Е. Дробовича від 28.07.2021 № 1245.
12. Листи В. Липківського до М. Борецького. Релігійне життя Поділля: Минуле і сучасне. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 18 вересня 2008 р. Вінниця, 2008. Лист від 15 червня 1922 р.
13. Мартирологія Українських Церков: У 4 т. Т.1. Українська Православна Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України / Упоряд. і ред. О. Зінкевич, О. Воронин. Торонто, Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. 1207 с.
14. Митрополит Василь Липківський Історія Української Православної Церкви. Розділ VII: Відродження Української Церкви. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 4 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. 379 с.
15. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 6 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. 465 с.
16. Моренець В.І. Церковно-визвольний рух на Чернігівщині в 1920-х роках. Видавець ПП «Медобори-2006», 2016.
17. Ніколаєнко С.М., Якубенко Б.Є., Григорюк І.П., Лакида П.І. Історія кафедри ботаніки Національного університету біоресурсів і природокористування України (1898–2018 рр.). Київ: Ліра-К, 2018.
18. Окснюк И. Ф. Уния. Исторический очерк. К.: Издание Украинской Православной Церкви, 1990. 39 с.
19. Преловська І. М. Документальна спадщина митрополита УАПЦ Василя Липківського. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 3 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. 305 с.
20. Преловська І. М. Судово-слідчі документи НКВС УСРР 1920-1930-х рр. на митрополита Василя Липківського та пропам'ятні матеріали щодо вшанування його пам'яті в Україні та за кордоном. Митрополит Василь Липківський (1864–1937). Вибрані твори. Том 6 / Упоряд. І. М. Преловська, І. В. Яворська. К.: Укр. Пропілеї, 2018. 465 с.
21. Преловська І. Усунення митрополита Василя Липківського від церковного служіння: передумови і наслідки. Служіння і спадщина Митрополита Василя Липківського: матеріали всеукраїнської наукової конференції. Київ, 17 листопада 2007 р. К., 2008.
22. Протоірей Ростислав Ярема. Львовский Церковный Собор 1946 года в свете торжества Православия в Западной Украине. К.: КИТ, 2011. С. 71–73.
23. Скоропадський А., Ковальов А. «На пропозицію очолити Церкву відповів: «Дайте мені спокійно померти». Журнал «Країна». 2022. №11 (614). С.47-50.
24. Український Православний Календар на 1934 рік. 10-й рік видання. Варшава: Синодальна друкарня, 1934.
25. ЦДАВО України. Ф. 3635. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 50 зв.
26. Ю. В. Данилець. Макарій. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН

- України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=60654
27. Явдась М., протоієрей Українська Автокефальна Православна Церква 1921–1936. Мюнхен-Інгольштат, 1956. С. 59.

References:

1. *Novyi Zavit Hospoda nashoho Isusa Khrysta*. – К.: Vydannia Ekzarkha vsiiei Ukrainy Mytropolyta Kyivskoho i Halytskoho, 1988
2. *Blazheiovskiy D. Iierarkhiia Kyivskoi Tserkvy (861-1996)*. –Lviv: «Kameniar», 1996.- 568 s.
3. *Burko D., protopresviter Ukrainska Pravoslavna Tserkva vichne dzherelo zhyttia*. – Saut-Bavnd – Bruk, Niu-Dzhersi: Vydavnychiy fond vladky Mstyslava, mytropolyta UAPTs v Diiaspori, 1988. – 395 s.
4. *Bukharieva I. V., Danylenko V. M., Okipniuk V. M., Prelovska I. M.* Represovani diiachy Ukrainskoi Avtokefalnoi Pravoslavnoi Tserkvy (1921–1939): biohrfachnyi dovidnyk. – К.: Smoloskyp, 2011. – 182 s.
5. HDA SBU. – F. 6. – Spr. 67098-FP. – T. 46
6. *Druhyi Vseukrainskyi Pravoslavnyi Tserkovnyi Sobor UAPTs 17–30 zhovtnia 1927 roku: Dokumenty i materialy / Red. kol.: V. A. Smolii (spivholova), P. S. Sokhan (spivholova), S. I. Bilokin, V. M. Danylenko, S. A. Kokin, O. O. Mavrin (vidp. sekr.), N. V. Makovska, N. I. Myronets, I. M. Prelovska; Uporiadn.: S. I. Bilokin, I. M. Prelovska, I. M. Starovoitenko.* NAN Ukrainy. Instytut ukrainskoi arkhieohrafii ta dzhereloznavstva im. M.S. Hrushevskoho; Instytut istorii Ukrainy, Tsentr kulturolohichnykh studii. – К., 2007. – 698 s.
7. *Iefremov S. Shchodennyky. 1923-1929*. – К.: ZAT «Hazeta RADA», 1997. – 848 s.
8. *Zvid pamiatok istorii ta kultury Ukrainy: Entsyplopedychne vydannia: U 28 t. – Kn. 1: Kyiv. – Ch. 1: A – L / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. – К.: Holov. red. Zvodu pamiatok istorii ta kultury pry vyd-vi «Ukrainska Entsyplopediia» im. M. P. Bazhana, 1999.–608s.*
9. *Zinchenko A. Zhyttia i sluzhinnia Mytropolyta Vasylia Lypkivskoho/Arsen Zinchenko*.–Kyiv: Duliby, 2017.– 335 s.
10. *Iosyp Oksiuk – yepyskop UAPTs, yakyy dozhyv do rozvalu SRSR i vidmovyvsia ocholyty vidrozhzheniu Ukrainsku Tserkvu [Elektronnyi resurs] / A. Kovalov, A. Skoropadskyi // Novynarnia. – 2022. – Rezhym dostupu do resursu: <https://novynarnia.com/2022/05/03/josyp-oksiuk/>.*
11. *Lyst Rytualnoi sluzhby Spetsializovane komunalne pidpriemstvo «Spetsializovanyi kombinat pidpriemstv komunalno-pobutovoho obsluhovuvannia» Vykonavchoho orhanu Kyivrady (Kyivskoi miskoi derzhavnoi administratsii) do Dyrektora Ukrainskoho Instytutu natsionalnoi pamiaty A.E. Drobovycha vid 28.07.2021 № 1245*
12. *Lysty V. Lypkivskoho do M. Boretskoho // Relihiine zhyttia Podillia: Mynule i suchasne. Materialy Vseukrainskoi naukovy-teoretychnoi konferentsii 18 veresnia 2008 r. – Vinnytsia, 2008. - Lyst vid 15 chervnia 1922 r.*

13. Martyrologhiia Ukrainskykh Tserkov: U 4 t. – T.1. Ukrainska Pravoslavna Tserkva. Dokumenty, materialy, khrystyianskyi samvydav Ukrainy / *Uporiad. i red. O. Zinkevych, O. Voronyn.* – Toronto, Baltymor: Ukrainske vydavnytstvo «Smoloskyp» im. V. Symonenka, 1987. – 1207 s.
14. Mytropolyt Vasyl Lypkivskiy Istoriiia Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy. Rozdil VII: Vidrozhennia Ukrainskoi Tserkvy // Mytropolyt Vasyl Lypkivskiy (1864-1937). Vybrani tvory. Tom 4/ *Uporiad. I. M. Prelovska, I. V. Yavorska.* – K.: Ukr. Propilei, 2018. – 379 s.
15. *Mytropolyt Vasyl Lypkivskiy (1864-1937). Vybrani tvory. Tom 6/ Uporiad. I. M. Prelovska, I. V. Yavorska.* – K.: Ukr. Propilei, 2018. – 465 s.
16. *Morenets V.I. Tserkovno-vyzvolnyi rukh na Chernihivshchyni v 1920-kh rokakh / V.I. Morenets.* – Vydavets PP «Medobory-2006», 2016.
17. *Nikolaenko S.M., Yakubenko B.Ie., Hryhoriuk I.P., Lakyda P.I. Istoriiia kafedry botaniky Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy (1898-2018 rr.).* Kyiv:Lira-K, 2018
18. *Oksyiuk Y. F. Ynia. Ystorycheskyi ocherk.* – K.: Yzdanye Ukraynskoi Pravoslavnoi Tserkvy, 1990, - 39 s.
19. *Prelovska I. M. Dokumentalna spadshchyna mytropolyta UAPTs Vasylia Lypkivskoho// Mytropolyt Vasyl Lypkivskiy (1864-1937). Vybrani tvory. Tom 3/ Uporiad. I. M. Prelovska, I. V. Yavorska.* – K.: Ukr. Propilei, 2018. – 305 s.
20. *Prelovska I. M. Sudovo-slidchi dokumenty NKVS USRR 1920-1930-kh rr. na mytropolyta Vasylia Lypkivskoho ta propamiatni materialy shchodo vshanuvannia yoho pamiaty v Ukraini ta za kordonom // Mytropolyt Vasyl Lypkivskiy (1864-1937). Vybrani tvory. Tom 6/ Uporiad. I. M. Prelovska, I. V. Yavorska.* – K.: Ukr. Propilei, 2018. – 465 s.
21. *Prelovska I. Usunennia mytropolyta Vasylia Lypkivskoho vid tserkovnoho sluzhinnia: peredumovy i naslidky / I. Prelovska // Sluzhinnia i spadshchyna Mytropolyta Vasylia Lypkivskoho: materiialy vseukrainskoi naukovoï konferentsii. Kyiv, 17 lystopada 2007 r. – K., 2008.*
22. *Protoirej Rostislav Jarema. L'vovskij Cerkovnij Sobor 1946 goda v svete torzhества Pravoslavija v Zapadnoj Ukraine.* – K.: KIT, 2011 – S. 71-73. – s. 320
23. *Skoropadskiy A., Kovalov A. «Na propozytsiiu ocholyty Tserkvu vidpoviv: «Daite meni spokiino pomerty» / A. Skoropadskiy, A. Kovalov. // Zhurnal «Kraina». – 2022. – №11 (614). – S. 47–50.*
24. *Ukrainskyi Pravoslavnyi Kalendar na 1934 rik. – 10-y rik vydannia. – Varshava: Synodalna drukarnia, 1934.*
25. *TsDAVO Ukrainy. – F. 3635. – Op. 1. – Spr. 1. – Ark. 50 zv.*
26. *Iu. V. Danylets. Makarii // Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versiiia [onlain] / hol. redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2017. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=60654*
27. *Iavdas M., protoiirei Ukrainska Avtokefalna Pravoslavna Tserkva 1921-1936. – Miunkhen- Inholshdt, 1956. - S. 59..*

Архієпископ Йосип Оксіук

Президія Всеукраїнської Православної Церковної Ради, 1927 року

Сидять зліва: протоієрей Леонтій Юнаків – голова ВПЦР, архієпископ Йосип Оксіук, архієпископ Микола Борецький – митрополит Київський і всієї України, архієпископ Костянтин Малюшкевич, заступник голови ВПЦР, єпископ Марко Грушевський – в.о. секретаря ВПЦР. Стоять зліва: єпископ Яків Чулаївський, Володимир Чехівський, протоієрей Леонід Карпов, Степан Кобзар.

У центрі – архієпископ Йосип Оксіюк серед учасників Другого Всеукраїнського Православного Собору УАПЦ, третій зліва від нього митрополит Київський і всієї України Василь Липківський.

Архієпископ Львівський і Тернопільський Макарій (Оксіук).

Професор Петро Оксіюк

Митрополит Київський і Галицький Філарет (Денисенко)

Протоієрей Анатолій Затовський

Надгробок на могилі Архієпископа Йосипа Оксіюка та його дружини Ніни Іларіонівни